

Neepisteminis modalumas lietuvių ir anglų mokslo kalboje: kiekybiniai ir kokybiniai vartosenos ypatumai

Jolanta Šinkūnienė

Anglų filologijos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius, Lietuva

El.paštas: jolanta.sinkuniene@ff.vu.lt

Santrauka

Straipsnyje aptariamas modalinių veiksmažodžių *should* ir *turėti* kiekybinis pasiskirstymas humanitarinių ir (bio)medicinos mokslo sričių tekstuose lietuvių ir anglų kalbomis ir šių veiksmažodžių atliekamos funkcijos, kai jie vartojami neepistemine reikšme. Analizei naudojamas Šiuolaikinės amerikiečių anglų kalbos tekstynas (COCA) ir Lietuvių mokslo kalbos tekstynas CorALit. Kiekybinės analizės rezultatai rodo, kad *turėti* yra vienodai dažnas abiejose mokslo srityse, jose taip pat vyrauja teigiamos *turėti* formos. Humanitarinių mokslų tekstuose posesyvinis ir modalinis *turėti* pasiskirsto maždaug tolygiai, biomedicinos mokslų diskurse dažnesnė posesyvinė *turėti* vartoseną. Abiejose mokslo srityse dažniausiai vartojama *turėti* forma yra trečiojo asmens. Anglakalbių autorių mokslo kalboje *should* dažniau renkasi medicinos srities mokslininkai, nei humanitarai. Analizuojamų veiksmažodžių dažnio palyginimas su *must* ir *privalėti* kiekybine vartoseną rodo, kad *must* vartojamas beveik vienodai dažnai kaip ir *should* humanitarų tekstuose, tačiau ženkliai rečiau medicinos srities tekstuose, kur dominuoja *should*. Tai gali būti siejama su dažna rekomendacine *should* atliekama funkcija medikų moksliniame diskurse. Lietuvių mokslo kalboje *privalėti* yra beveik nevartojamas. Kokybinė neepisteminių *should* ir *turėti* vartosenos atvejų analizė atskleidė keturis *should* ir *turėti* funkcinis tipus: abu veiksmažodžiai gali būti panaudojami reikšti moralinį į(si)-pareigojimą, teikti rekomendacijas, duoti instrukcijas, ir organizuoti diskursą.

Raktažodžiai: neepisteminis modalumas, akademinis diskursas, modaliniai veiksmažodžiai, tarpkalbinė analizė, tarpdisciplininė analizė

Nonepistemic modality in English and Lithuanian academic discourse: quantitative and qualitative perspectives

Abstract

The aim of the present paper is to investigate the frequency distribution and semantic-pragmatic usage patterns of obligation and necessity modals *should* and *turėti* ‘have to’ in two science fields (humanities and (bio)medicine) and two languages (English and Lithuanian). Quantitative and qualitative approaches are employed alongside contrastive analysis to reveal the ways in which the two languages and two science fields overlap or differ with regard to the use of obligation and necessity modals as stance markers. The English language data is taken from the Academic language subcorpus of COCA, while the Lithuanian language data comes from Corpus Academicum Lithuanicum (www.coralit.lt), a specialized synchronic corpus of written academic Lithuanian (roughly 9 million words).

The first part of the paper looks at the distribution and frequency patterns of the obligation and necessity modals under study investigating disciplinary and language specific variation in their use. In all of its uses *turėti* ‘have to’ is equally common in both the humanities and (bio)medical discourse. However, the two fields differ in how frequently they employ possessive and modal *turėti* ‘have to’, which is more frequent in its possessive use in (bio)medical texts. The humanities show a more or less equal distribution of the two meanings of *turėti* ‘have to’. A brief quantitative comparison with *privalėti* ‘must’ shows that this verb appears in Lithuanian academic discourse very rarely. The quantitative analysis of the English sub-corpus demonstrates that *should* is more frequent in medical discourse than in the humanities, which could be linked to a frequent recommendational function this modal verb performs in medical writing. Differently from *privalėti* ‘must’, *must* is not avoided in the English academic discourse.

The second part focuses on the semantic-pragmatic differences in the ways obligation and necessity modals are used to create engagement in different disciplines and research cultures. The qualitative analysis based on a sample of randomly selected 600 cases of *should* and *turėti* ‘have to’ revealed that there are four major functions these modals perform in academic discourse: they are used to mark moral obligation or duty, give recommendations, describe procedures and instructions and organize discourse. It appears that researchers in different disciplines and cultures tend to emphasize professional rules, procedures and expectations of the professional community to a similar extent, at least so far as *should* and *turėti* ‘have to’ use shows. Recommendations expressed by *should* and *turėti* ‘have to’ are also frequent which signals the eagerness of researchers to offer recommended course of action or guidelines for future research.

The most engaging use to indicate moral obligation or duty by *should* and *turėti* 'have to' is not frequent in research writing and is primarily characteristic of the humanities where researchers tend to construct more engaging relations than in the sciences (cf. Hyland 2002, 2005, 2008). Same is true for *should* in its discourse organizing function which is more frequent in the humanities. Finally, more additional contextual markers of author stance (hedges, directives, second person pronouns) accompanying *should* were observed in the English language texts which points towards more persuasiveness in research writing of Anglo-American tradition. Set within the context of other cross-linguistic and cross-disciplinary studies on author stance, this research might contribute to a better understanding of how academic rhetoric is influenced by both the disciplinary convention and cultural tradition.

Keywords: root modality, academic discourse, modal verbs, cross-linguistic analysis, cross-disciplinary analysis

1 Įvadas

Pastaraisiais dešimtmečiais mokslo kalbos tyrimų laukas gerokai prasiplėtė – imta tyrinėti ne tik anglų kalba parašytus mokslinius tekstus, bet ir įvairiomis kitomis kalbomis kuriamą mokslinį diskursą, ypač suklestėjo tarpdisciplininiai tyrimai, daugiau dėmesio skiriama skirtingų žanrų mokslo kalbos ypatumams. Šie tyrimai atskleidė įdomias mokslo kalbos vartosenos tradicijas, susiklosčiusias skirtingose kalbinėse bendruomenėse ir įvairiose mokslo srityse. Skirtingi mokslinės retorikos ypatumai neretai siejami su kultūriniais, tyrėjai kalba apie „kolektyvines“ ir „individualistines“ kultūras (Clyne 1993), skaitytojo arba teksto autoriaus reikmėms pirmenybę teikiančius rašymo modelius (angl. *speaker oriented vs. writer oriented*) (Hinds 1987). Dažnai tarpkalbiniai mokslinio diskurso tyrimai yra konstruojami lyginimo pagrindu: anglų kalba parašyti moksliniai tekstai lyginami su kitomis kalbomis kuriamu moksliniu diskursu. Tai nenuostabu, turint galvoje įvairiose mokslo srityse sparčiai augantį poreikį publikacijas spausdinti prestižiniuose tarptautiniuose moksliniuose žurnaluose anglų kalba. „Anglų kalba yra universali mokslo kalba“¹ teigiama vienos žinomiausių tarptautinių duomenų bazių „Thomson Reuters“ interneto portale; taigi įvairiomis kalbomis parašytų mokslinių tekstų tyrimai dažnai ir siekia išsiaiškinti, kiek ir kaip kitų kalbų mokslinis diskursas skiriasi ar yra panašus į anglakalbių kuriamus tekstus.

Tarpdisciplininiai mokslo kalbos tyrimai paneigė ilgą laiką galiojusį įsitikinimą, kad mokslinis diskursas yra abstraktus ir beasmenis, kad jam nebūdingos autoriaus pozicijos raiškos priemonės ar įtaigumo elementai, o esminiai disciplininiai skirtumai atsispindi tik tematikoje ir vartojamuose terminuose (Bhatia 2002, 29). Atskirų mokslo sričių,

¹ Originalus tekstas: “English is the universal language of science.” Nuoroda į interneto portalą: <http://wokinfo.com/essays/journal-selection-process/>

krypčių ar net šakų tyrimai ne tik parodė, kad „įvairių disciplinų mokslininkai skirtingai reprezentuoja save, savo tyrimą ir savo skaitytojus“² (Hyland 2008, 12), bet ir davė pagrindą kalbėti apie skirtingas „disciplinines kultūras“ (Mauranen 1993), turinčias savo tradicijas, taisykles, vertybių rinkinius ir lūkesčius, kurie labai gerai atsiskleidžia disciplininėje retorikoje.

Autoriaus retoriniai pasirinkimai moksliniame diskurse tyrinėjami įvairiais aspektais. Populiarūs mokslinio teksto, ypač mokslinio straipsnio, struktūros tyrimai, analizuojamas retorinių ėjimų (angl. *moves*) ir žingsnių (angl. *steps*) (Swales 1990) išsidėstymas atskirose mokslinio teksto dalyse, citavimo ypatumai, metadiskurso žymiklių vartoseną. Ypač pastarieji sulaukia itin daug dėmesio – sąšvelniai, vertinamieji žodžiai, pasakymą stiprinantys kalbiniai vienetai atsiduria tarpkalbinių ir tarpdisciplininių tyrimų akiratyje kaip pagrindinės autoriaus balso ar pozicijos raiškos priemonės, tuo pačiu skatindami ir modalumo (ir episteminio, ir neepisteminio) tyrimus moksliniame tekste.

Episteminis modalumas atspindi „kalbėtojo sprendimą apie tai, kiek propozicijos turinys atitinka tikrovę“³ (Depraetere & Reed 2006, 274), todėl yra dažnai analizuojamas kaip autoriaus pozicijos raiškos priemonė moksliniame tekste, ypač vadinamųjų sąšvelnių (angl. *hedges*) tyrimuose. Kurdamas tekstą, autorius sprendžia, kuriuos teiginius sustiprinti, o kuriuos susilpninti, kad tekstas būtų efektyvus ir įtikintų skaitytoją. Kaip teigia Hoyer, autoriaus raiškos pasirinkimai nėra atsitiktiniai, jie padiktuoti autoriaus komunikacinių tikslų (Hoyer 2009, 115). Empiriniai tarpkalbiniai sąšvelnių tyrimai (žr., pavyzdžiui, Vassileva 2001; Vold 2006, *inter alia*) rodo, kad ypač anglakalbių autorių akademinio rašymo tradicijai būdinga vartoti episteminio modalumo žymiklius ir pateikti propoziciją kaip sušvelnintą tikėtiną galimybę, o ne kaip kategorišką faktą. Sąšvelniai gali būti vartojami ir mandagumo sumetimais, siekiant kategoriškai neprimesti teiginių, palikti erdvės ir kitoms nuomonėms, išsaugoti gerą vardą, jei paaiškėtų, kad teiginys nebuvo teisingas arba jei yra daugiau nei viena įmanoma duomenų ar rezultatų interpretacija. Šis platus sąšvelnių atliekamų pragmatinių funkcijų spektras paaiškina didelį susidomėjimą episteminio modalumo žymiklių vartoseną mokslo kalboje.

Neepisteminis modalumas arba esminis⁴ modalumas (angl. *root modality*), atvirkščiai, yra gerokai mažiau tyrinėtas mokslo kalboje. Neepisteminis modalumas apima ir deontinį modalumą, ir dinaminį modalumą, tai yra abu modalumo tipus, tradiciškai skiriamus greta episteminio modalumo trinarėje modalumo tipų klasifikacijoje. Deontinis modalumas

---

² Originalus tekstas: “<...> writers in different disciplines represent themselves, their work and their readers in different ways <...>.”

³ Originalus tekstas: “[*Epistemic* modality reflects] the speaker’s judgment of the likelihood that the proposition underlying the utterance is true.”

⁴ Terminas pasiūlytas Usonienės (2004, 34).

paprastai siejamas su leidimu, privalėjimu, draudimu, o dinamimis modalumas susijęs su situacijos dalyvio gebėjimu, pajėgumu, noru atlikti veiksmą, pavyzdžiui:

- (1) Deontinis: *They may/can come in now. – They must come in now.*
- (2) Dinaminis: *They can run very fast. – I will help you.* (Palmer 2003, 7)

Dinaminis modalumas taip pat gali perteikti tipines subjekto savybes arba tendenciją veikti tam tikru būdu (Vihla 1999, 28). Vihlos pateiktame pavyzdyje (3), kuriame ji *should* reikšmę priskiria dinaminiam modalumui, teksto autorius nevertina tikrovės ir nekalba apie būtinybę atlikti tam tikrą veiksmą, bet tiesiog nupasakoja įprastą veiksmų eigą. Kaip teigia autorė, *should elevate* ‘turi kilti’ šiame kontekste galėtų būti perfrazuojamas kaip *usually elevates* ‘paprastai/įprastai kyla’:

- (3) *The 9th (glossopharyngeal) and 10th (vagus) nerves are usually examined together. The palate **should** elevate symmetrically, and gag is elicited by touching each side of the posterior pharynx.* (Vihla 1999, 28)

Šiame straipsnyje sekant Coates (1983) deontinės ir dinaminės reikšmės kokybinės analizės dalyje atskirai neskiriamos, kalbama apie neepisteminio modalumo raišką ir jos ypatumus mokslo kalboje apskritai.

Aptardama neepisteminį *should*, Coates (1983, 61) pastebi, kad jis paprastai nurodo į ateities veiksmą ir sudaro esminį direktyvų (prašymų, paliepiamų, rekomendacijų, įspėjimų, raginimų) pagrindą. Hylandas (2002, 216–217) modalinius privalėjimo veiksmažodžius (angl. *modals of obligation*) priskiria direktyvams, kai jie yra nukreipti į skaitytoją ir perteikia autoriaus nuostatą, kad tam tikras veiksmas turi būti įvykdytas, net jei tai apima tik tam tikras hipotetiškas situacijas, pavyzdžiui, tyrimo ar eksperimento eigą. Būtent dėl šio direktyvumo neepisteminių modalinių veiksmažodžių vartoseną atrodo mažai tikėtina tam tikruose mokslinio diskurso žanruose, pavyzdžiui, moksliniame straipsnyje. Gal todėl Biberis *et al.* (1999, 494–495), rašydami apie *must* ir *should* vartoseną su pasyvinėmis formomis, stebisi akademiniam diskurse aptikę dažną šių modalinių veiksmažodžių vartoseną žymėti privalėjimą.

Kaip jau buvo minėta, empirinių studijų, analizuojančių neepisteminių modalinių veiksmažodžių vartoseną mokslo kalboje, nėra daug, ypač trūksta studijų, kurios lygintų šių veiksmažodžių vartoseną keliuose disciplinose ar kalbose. Daugelyje Hylando (2002, 2005, 2008) tarpdisciplininių akademinio diskurso tyrimų neepisteminiai modaliniai veiksmažodžiai minimi tik kaip gerokai platesnės direktyvų kategorijos dalis. Išsami modalinių veiksmažodžių analizė pateikiama Vihlos (1999) darbe apie modalumą medicinos moksliniuose tekstuose anglų kalba, tačiau savo monografijoje autorė

lygina modalinių veiksmažodžių vartosenos ypatumus skirtingų žanrų, bet vienos disciplinos ir kalbos tekstuose. Šinkūnienė ir Van Olmen (2012) tyrinėja *must*, *turėti* ir *moeten* vartoseną humanitarinių ir socialinių mokslų tekstuose, tačiau jų analizė labiau orientuota į episteminio modalumo ir evidencialumo reikšmių sankirtą šių veiksmažodžių semantikoje. Neepisteminų modalinių veiksmažodžių problematiką moksliniame tekste analizuoja Giltrow (2005) straipsnis, kuriame autorė aptaria deontinio modalumo raišką miškininkystės, socialinės psichologijos ir urbanistinės geografijos moksliniuose straipsniuose, bet apsiriboja tik anglų kalba.

Šiuolaikinių mokslinio diskurso tyrimų kontekste svarbu pabandyti nustatyti, kurie tam tikrų kalbinių ar struktūrinių vienetų vartosenos ypatumai yra būdingi tik tam tikroms disciplinoms ar kalboms, o kurie yra universalūs. Šio straipsnio tikslas yra palyginti modalinių būtinumo veiksmažodžių *should* ir *turėti* vartoseną aiškiai kontrastuojančiose humanitarinių ir (bio)medicinos mokslų srityse, ypatingą dėmesį skiriant neepisteminės šių dviejų mokslo kalboje dažnų veiksmažodžių reikšmės realizacijai moksliniuose tekstuose lietuvių ir anglų kalbomis. Šių dviejų modalinių veiksmažodžių kiekybinis pasiskirstymas taip pat lyginamas su *must* ir *privalėti* vartosenos dažniu.

Literatūroje, aptariančioje anglų kalbos modalinių veiksmažodžių semantiką ir vartoseną, pastebima kad įprastai prievolės laipsnis, reiškiamas *should*, yra silpnesnis lyginant su *must*. Leechas (2004, 100) *should* perteikiamą svarbiausią reikšmę vadina „susilpnintu privalėjimu“ (angl. *weakened obligation*), Biberis *et al.* (1999, 495) – „sušvelnintu privalėjimu“ (angl. *hedged expression of obligation*). Ši švelnesnė privalėjimo raiška siejama su mandagumo strategijomis akademiniam diskurse (Vihla 1999), todėl moksliniuose tekstuose svarbu ir įdomu patyrinėti būtent šio modalinio veiksmažodžio neepisteminę vartoseną, tikintis, kad ji atskleis charakteringas neepisteminio modalumo veiksmažodžių funkcijas. Lietuvių kalbos tyrimuose nepavyko rasti aiškios privalėjimo stiprumo skalės, tačiau intuityviai galima sakyti, kad *turėti*, o ypač tariamosios nuosakos forma *turėtų*, atrodo silpnesni nei *privalėti*, todėl būtent šis modalinis veiksmažodis ir pasirinktas analizei. Be to, šis veiksmažodis vienintelis lietuvių kalboje gali išreikšti „visus būtinybės tipus“ (Holvoet 2007, 159), t. y. jis, skirtingai nuo *privalėti* ar *reikėti*, turi ir episteminę, ir neepisteminę reikšmę, taip pat kaip ir *should*.

2 Tyrimo medžiaga ir metodai

Tyrimui naudojami du tekstynai – Šiuolaikinės amerikiečių anglų kalbos tekstynas COCA (Corpus of Contemporary American English) ir Lietuvių mokslo kalbos tekstynas CorALit (Corpus Academicum Lithuanicum). COCA yra 450 milijonų žodžių sinchroninis tekstynas, apimantis 1990–2012 metais išleistus sakytinės kalbos, grožinės

literatūros, populiarių žurnalų, laikraščių ir akademinės kalbos tekstus. Šiam tyrimui buvo naudojamas tik akademinės kalbos (humanitarinių ir medicinos mokslo sričių) patekstynis, sudarytas iš mokslinių žurnalų straipsnių. CorALit yra specializuotas beveik 9 milijonų žodžių tekstynas, apimantis 1999–2009 metus ir sudarytas iš rašytinės akademinės kalbos tekstų iš biomedicinos, humanitarinių, socialinių, fizinių ir technologijos mokslų sričių. Žanrinė CorALit tekstyno įvairovė yra platesnė nei COCA akademinio patekstynio. CorALit sudaro ne tik moksliniai straipsniai (šie yra pagrindinis žanras biomedicinos, humanitarinių ir socialinių mokslų patekstyniuose), bet ir kiti žanrai, tokie kaip vadovėliai, monografijos, apžvalgos. Šiam tyrimui buvo naudojami humanitarinių ir biomedicinos mokslų patekstyniai. Analizuotų tekstynų dalių apimtis žodžiais yra nurodyta 1-oje lentelėje.

Mokslų sritis	COCA	CorALit
Humanitariniai mokslai	11 926 481	2 028 906
(Bio)medicinos mokslai	6 700 484	1 638 444
Iš viso:	18 626 965	3 667 350

1 lentelė. Tyrinėtoms medžiagoms apimtis COCA ir CorALit

Siekiant patikrinti tam tikras kiekybines vartosenos tendencijas fragmentiškai remiamasi ir Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno duomenimis.

Pagrindinis tyrimo metodas – gretinamoji analizė, leidžianti parodyti ne tik tiriamo kalbos vieneto vartosenos savitumą, bet ir universalius jo vartosenos bruožus. Pasak Hylando (2006), gretinamoji analizė yra labai tinkamas metodas akademinio diskurso studijoms, nes bet koks tarpdalykinis tyrimas pats savaime jau yra lyginamasis, o šiuo atveju turime dar ir tarpkalbinį lyginamąjį aspektą. Siekiant įvertinti *should* ir *turėti* pasiskirstymą skirtingose disciplinose ir pragmatines funkcijas, kurias jie atlieka moksliniame tekste, atlikta kiekybinė ir kokybinė analizė.

Atliekant kiekybinę analizę, iš nagrinėjamų patekstynių automatiškai ištrauktos visos veiksmožodžio *should* formos ir visos asmenuojamosios veiksmožodžio *turėti* formos. Gautas formų dažnis lyginamas jį normalizavus 10 000 žodžių imčiai. Kitame kiekybinės analizės etape modalinės veiksmožodžio *turėti* formos rankiniu būdu⁵ atskirtos nuo posesyviųjų, ir paskirstytos pagal šaltinio žanrą (vadovėlis vs. kiti žanrai). Kaip jau minėta, *turėti* vartoseną kiekybiškai palyginta su *privalėti* vartoseną, o *should* vartoseną su *must*. Asmenuojamosios veiksmožodžio

⁵ CorALit tekstynas nėra morfologiškai anotuotas.

privalėti formos ir būdvardžio niekatrosios giminės⁶ formos *privalu* ir *privaloma* ištrauktos iš tekstyno automatiškai būdu.

Antrasis tyrimo etapas – kokybinė analizė, skirta neepisteminės *should* ir *turėti* vartosenos funkcijų nustatymui. Kadangi kokybinė tyrimo dalis pagrįsta nuodugnia išplėstinio konteksto analize, o *should* ir *turėti* vartosenos atvejų tiriamojoje medžiagoje pasirodė labai daug, kokybiniam tyrimui teko apsiriboti tam tikru analizuojamų pavyzdžių skaičiumi: iš kiekvienos analizuojamos mokslo srities randomizuotai atrinkta po 150 sakinių su *should* ir *turėti* teigiamomis formomis. Tiesioginės citatos, kitų autorių minčių persakymai, kuriuose buvo pavartoti *should* arba *turėti* į kokybinę analizę nebuvo traukiami, taip pat kaip tie atvejai, kai *should* vartojamas *jeigu* reikšme, pavyzdžiui:

- (4) ***Jis teigė, kad savigarba yra savivaldos pirminė prielaida, todėl siekiant savivaldos turi būti patenkinti pagrindiniai žmogaus poreikiai ir visų pirma turi būti pamaitinti alkstantieji.*** (H-LT)
- (5) *Environmental health will most likely have some role to play **should** public health agencies start using measures such as quarantines and isolations.* (M-AN)

Kadangi šiame tyrime dėmesys sutelkiamas būtent į neepisteminio modalumo realizaciją autoriaus pozicijos raiškoje, episteminiai tyrinėjamų veiksmažodžių vartosenos atvejai buvo taip pat atmetami.

Siekiant išvengti skirtumų, galimai nulemtų skirtingos analizuojamų tekstynų žanrinės sudėties, *turėti* vartoseną vadovėliuose nebuvo tiriama kokybiškai. Kadangi konteksto interpretacija neretai yra subjektyvi, dirbant su duomenimis atliktas palyginamasis sutapimo testas (angl. *intra-rater reliability test*), t. y. tas pats kalbinis kontekstas analizuotas praėjus keturiems mėnesiams po pirminės konteksto analizės ir gautas 96% sutapimas. Kiekybinės analizės rezultatų tikslinimui ir dažniausių analizuojamų kalbinių vienetų junginių paieškai buvo panaudota kompiuterinė teksto apdoravimo programa „WordSmith Tools“ (Scott 2008).

Straipsnyje pateikiami pavyzdžiai koduoti naudojant mokslo srities (H – humanitariniai, M – medicinos, B – biomedicinos mokslai) ir kalbos (AN – anglų, LT – lietuvių) santrumpas.

---

⁶ Nors tyrimo objektas yra tik asmenuojamosios analizuojamų veiksmažodžių formos, *privalu* ir *privaloma* taip pat įtrauktos į kiekybinę analizę, kadangi jos aiškiai išreiškia neepisteminį modalumą. Straipsnyje nediskutuojama dėl šių dviejų formų priskyrimo tam tikrai gramatinei klasei (plg. Holvoetas (2007) *privaloma* laiko neveikiamuoju dalyviu, Tekorienė (1990) *privalu* priskiria modalinėms būdvardžio niekatrosios giminės formoms), nes išsami veiksmažodžio *privalėti* analizė nėra šio tyrimo objektas.

3 Kiekybinės analizės rezultatai

3.1 Veiksmožodis *turėti*

Veiksmožodis *turėti* yra dažnas lietuvių mokslo kalboje: humanitarinių mokslų tekstuose asmenuojamosios šio veiksmožodžio formos buvo pavartotos 5 434 kartus ($f/10\ 000^7 = 26,78$), o biomedicinos mokslų tekstuose – 4 362 kartus ($f/10\ 000 = 26,62$). Kaip rodo normalizuotos dažnio vertės, tarpdisciplininių skirtumų žvelgiant į bendrą šio veiksmožodžio vartosenos dažnį nėra. 2-oje lentelėje pateikiama *turėti* kiekybinė vartoseną abiejose mokslo srityse, lyginama pagal įvairius parametrus: teigiamų ir neigiamų formų, posesyvinės ir modalinės reikšmių pasiskirstymą abiejuose nagrinėjamuose patekstyniuose, modalinių reikšmių pasiskirstymą vadovėliuose lyginant su kitais žanrais. Aiškumo dėlei reikia priminti, kad kiekybinės analizės metu buvo nagrinėjami visi *turėti* atvejai, rasti analizuojamuose patekstyniuose; tam tikri apribojimai taikyti tik kokybinei analizės daliai.

Kiekybiniai parametrai	Humanitariniai mokslai		Biomedicinos mokslai	
	# n	%	# n	%
Teigiamos formos	4754	87%	3679	84%
Neigiamos formos	680	13%	683	16%
Posesyvinė reikšmė	2838	52%	2873	66%
Modalinė reikšmė	2596	48%	1489	34%
Modalinė reikšmė vadovėliuose	725	28%	441	30%
Modalinė reikšmė kituose žanruose	1871	72%	1048	70%

2 lentelė. Veiksmožodžio *turėti* asmenuojamųjų formų pasiskirstymas CorALit

Abiejose mokslo srityse vyrauja teigiamos *turėti* asmenuojamosios formos, taip pat gana didelis visų modalinę reikšmę perteikiančių *turėti* formų procentas į tekstyną patenka iš vadovėlių. Tai patvirtina žanro svarbą tyrinėjant mokslo kalbą. Jei pažvelgtume, kokių dažniu modalinis *turėti* pasiskirsto vadovėliuose ir kituose žanruose, pamatytume įdomias, tarpdisciplininius požiūriu panašias tendencijas. Modalinio *turėti* normalizuotas dažnis⁸ humanitarinių mokslų vadovėliuose yra 15,99 ($f/10\ 000$), biomedicinos mokslų

⁷ $f/10\ 000 =$ normalizuotas dažnis 10 000 žodžių imčiai.

⁸ Šiuo atveju *turėti* dažnis skaičiuojamas tik vadovėlių tekstuose, kurie humanitarinių mokslų patekstynyje sudaro 453 494 žodžių, o biomedicinos mokslų – 280 609 žodžių.

vadovėliuose – 15,72 (f/10 000). Tai rodo, kad nepaisant disciplininių skirtumų, vadovėlio žanras pasižymi panašiu direktyvumo laipsniu. Kitų žanrų tekstuose modalinis *turėti* pasiskirsto kiek kitaip: 11,88 (f/10 000) humanitarinių mokslų ir 7,72 (f/10 000) biomedicinos mokslų tekstuose. Sprendžiant iš modalinio *turėti* pasiskirstymo kituose nei vadovėlis žanruose, humanitarai labiau linkę kalbėti apie prievoles ir įsipareigojimus nei biomedicinos srities mokslininkai, tačiau ir vienos, ir kitos mokslo srities kitų žanrų tekstuose modalinio *turėti* vartojama mažiau nei vadovėliuose. Kadangi vadovėlio paskirtis yra mokyti skaitytoją tam tikros disciplinos, autoriaus pasirenkamos raiškos priemonės yra kitokios arba, tiksliau sakant, pasiskirsto kitaip nei tiriamuosiuose žanruose. Lygindamas mokslinio straipsnio ir vadovėlio specifiką, Hylandas (2009, 120) pastebi, kad būtent vadovėliuose yra ypač gausu direktyvų, kuriuos sudaro ir būtinybę reiškiantys modaliniai veiksmažodžiai. Anot mokslininko, direktyvai vartojami ir straipsniuose, tačiau vadovėliuose jie dažnesni ir tokia vartoseną pabrėžiamas skirtingas profesinės kompetencijos laipsnis tarp teksto autoriaus (profesionalo) ir skaitytojo (pradedančiojo).

Kadangi modalinio *turėti* pavartojimų skaičius yra labai didelis, o šio tyrimo tikslas sutelkti didesnę dėmesį į kokybines neepisteminės vartosenos tendencijas (žr. 4 skyrių), kiekybinės analizės metu episteminė vartoseną nebuvo atskirta nuo neepisteminės; kiekybinės analizės rezultatais parodomas kiek bendresnis šio modalinio veiksmažodžio vartosenos pasiskirstymas tarp modalinės ir posesyvinės reikšmių. Tačiau anksčiau atlikti *turėti* modalinio veiksmažodžio semantikos tyrimai (Šinkūnienė & Van Olmen 2012) rodo, kad epistemiškai mokslo kalboje šis veiksmažodis yra vartojamas labai retai. Tai patvirtina apskritai lietuvių kalbai būdingą tendenciją episteminį modalumą dažniau reikšti kitomis priemonėmis nei modaliniai veiksmažodžiai (Holvoet & Judžentis 2004, 82). Biomedicinos tekstuose modalinio *turėti* pasitaiko kiek mažiau todėl, kad čia šis veiksmažodis gerokai dažniau vartojamas posesyvine reikšme lyginant su humanitarinių mokslų teksta.

Taigi, esminis *turėti* vartosenos tarpdisciplininis kiekybinis skirtumas yra posesyvinės ir modalinės reikšmės pasiskirstymas. Humanitariniuose tekstuose šis procentas yra labai panašus; biomedicinos mokslų srityje *turėti* yra dažniau vartojamas posesyvine reikšme. Kaip jau buvo pastebėta anksčiau (Šinkūnienė & Van Olmen 2012), humanitarinių mokslų tekstuose posesyvinis *turėti* dažniausiai jungiasi su abstrakčios reikšmės daiktavardžiais, tokiais kaip *įtaka*, *galimybė*, *reikšmė*. Biomedicinos tekstų analizė rodo, kad čia šių daiktavardžių junginiai su *turėti* yra dar dažnesni: vien (*ne*)*turėti įtaką* ar *įtakos* sudaro 40% visos posesyvinės *turėti* vartosenos. Dar 12% sudaro *turėti* junginiai su daiktavardžiais *galimybė*, *reikšmė*, *tendencija*, *poveikis*. (6) ir (7) yra tipiški tokios vartosenos pavyzdžiai:

(6) Darbas pamainomis ir darbas naktį **turi įtakos** patiriamam stresui darbe. (B-LT)

(7) Matyti, kad didėjant lizocimo pridėtam kiekiui, rūgštinės struktūros klampa **turi tendenciją mažėti**, tačiau šie skirtumai nėra itin ryškūs. (B-LT)

Natūralu, kad tokioje empirinėje mokslo srityje kaip biomedicina daug dėmesio skiriama priežastiniams ryšiams, santykiams tarp įvairių reiškinių, įvairiems tendencijų kitimams aprašyti. Tai galėtų paaiškinti didesnę posesyvinės reikšmės vartosenos procentą biomedicinos mokslo tekstuose.

Siekiant išsamiau panagrinėti *turėti* formų pasiskirstymą pagal asmenuojamąsias formas, detalus įvairių formų išskaidymas pateikiamas (3)–(6) lentelėse:

Forma	Modalinė reikšmė			Posesyvinė reikšmė		
	# n	f/10 000	%	# n	f/10 000	%
1-ojo asm. formos	147	0,72	5,6%	236	1,16	8,3%
2-ojo asm. formos	12	0,06	0,4%	2	0,01	0,1%
3-iojo asm. formos:	2437	12,01	94%	2600	12,81	91,6%
Iš viso:	2596	12,80	100%	2838	13,99	100%

3 lentelė. Veiksmažodžio *turėti*⁹ vartoseną humanitarinių mokslų tekstuose CorALit

Forma	Modalinė reikšmė			Posesyvinė reikšmė		
	# n	f/10 000	%	# n	f/10 000	%
1-ojo asm. formos	30	0,18	2%	35	0,21	1,2%
2-ojo asm. formos	3	0,02	0,2%	0	0	0
3-iojo asm. formos:	1456	8,89	97,8%	2838	17,32	98,8%
Iš viso:	1489	9,09	100%	2873	17,53	100%

4 lentelė. Veiksmažodžio *turėti* vartoseną biomedicinos mokslų tekstuose CorALit

Lyginant kiekybinius rezultatus 3-oje ir 4-oje lentelėse nesunku pastebėti, kad ir vienoje, ir kitoje mokslo srityje dominuoja trečiojo asmens formos. Skirtingai nuo angliškojo mokslinio diskurso, kuriame neretai aptinkami antrojo asmens direktyvai (Hyland 2002), lietuvių mokslo kalbai antrojo asmens formos nėra būdingos¹⁰. Išimtį sudaro veiksmažodžių, nurodančių proceso, veiksmų eigą (pavyzdžiui, *apskaičiuokite, įpilkite*,

⁹ Lentelėje pateikiami skaičiai skiriasi nuo pateikiamų Šinkūnienės ir Van Olmen (2012) straipsnyje, nes, kaip jau buvo minėta, kiekybinė šio tyrimo analizė apima ir teigiamas, ir neigiamas *turėti* asmenuojamąsias formas, o 2012 m. straipsnyje kiekybiškai analizuotos tik teigiamos formos.

¹⁰ Vienaskaitos antrojo asmens forma (*ne)turi* buvo rankiniu būdu atskirta nuo sutampančios trečiojo asmens formos (*ne)turi*.

mustatykite) daugiskaitinės antrojo asmens formos, tačiau jos daugiausiai pasitaiko vadovėlio žanre ir labiau techninėse disciplinose (Šinkūnienė 2014). Kaip matome iš 3-os ir 4-os lentelių, veiksmažodžio *turėti* antrojo asmens formų vartoseną tyrinėjamosiose mokslo srityse yra labai reta. Kas dėl pirmojo asmens, biomedicinos moksluose ši *turėti* asmenuojamoji forma sudaro vos 1,5% ir išskirtinai vartojama daugiskaita. To ir galima tikėtis turint galvoje, kad medicinos srityje retai pasitaiko vieno autoriaus tekstų, nes moksliniai straipsniai yra rašomi mokslininkų grupių. Humanitarinių mokslų tekstuose pirmojo asmens formų pasitaiko dažniau, tačiau visoje *turėti* vartosenoje jos tesudaro 7%. Įdomu pasižiūrėti, kaip moksliniame diskurse dažniausiai vartojamos pirmojo asmens formos. 16% *turime* formų yra vartojamos autoriaus / autorių mentalinei veiklai pažymėti, t. y. jungiasi su daiktavardžiais *omenyje, mintyje, galvoje*. *Neturime* dažniausiai nurodo autorių / autoriaus apgailėstą, kartais reiškiamą visos bendruomenės vardu, dėl duomenų, medžiagos, informacijos, žinių stokos, pavyzdžiui:

(8) *Lietuvoje šiai tematikai skirtų darbų beveik neturime, išskyrus bendro pobūdžio pastabas pavienėse publikacijose. Šio straipsnio tikslas – atskleisti, kaip nepatinkinta informacija neformalaus tarpasmeninio bendravimo metu tampa gandu.* (H-LT)

(8) pavyzdyje turime klasikinį pavyzdį, kaip kuriama ir pristatoma niša tyrimui, t. y. autorius pirmiausia praneša apie žinių trūkumą (*neturime darbų šia tematika*) ir iš karto pristato savo tyrimą, taip užpildydamas nurodytą nišą. Išsamesnė pragmatinė pirmojo asmens formos vartoseną šiame straipsnyje nebuvo atliekama, tačiau galėtų būti tolimesnių lietuvių mokslo diskurso tyrinėjimų objektas.

Kaip jau minėta, abiejose mokslo srityse dominuoja trečiojo asmens forma. Toliau apžvelgsime, kaip abiejuose patekstyniuose pasiskirsto trečiojo asmens gramatinės laikų formos.

3-iojo asm. formos	Modalinė reikšmė			Posesvinė reikšmė		
	# n	f/10 000	%	# n	f/10 000	%
<i>ne-tur-i</i>	1293	6,37	53%	1506	7,42	58%
<i>ne-tur-ėjo</i>	603	2,97	24,8%	1002	4,94	38,5%
<i>ne-tur-ėdavo</i>	4	0,02	0,2%	14	0,07	0,5%
<i>ne-tur-ėtų</i>	513	2,53	21%	35	0,17	1,3%
<i>ne-tur-ės</i>	24	0,12	1%	43	0,21	1,7%
Iš viso:	2437	12,01	100%	2600	12,81	100%

5 lentelė. *Turėti* trečiojo asmens laikų formų pasiskirstymas humanitarinių mokslų tekstuose CorALit

3-iojo asm. formos	Modalinė reikšmė			Posesyvinė reikšmė		
	# n	f/10 000	%	# n	f/10 000	%
<i>ne-tur-i</i>	884	5,40	61%	1673	10,21	59%
<i>ne-tur-ėjo</i>	84	0,51	5,7%	1113	6,79	39,2%
<i>ne-tur-ėdavo</i>	5	0,03	0,3%	1	0,01	0%
<i>ne-tur-ėtų</i>	469	2,86	32%	22	0,13	0,8%
<i>ne-tur-ės</i>	14	0,09	1%	29	0,18	1%
Iš viso:	1456	8,89	100%	2838	17,32	100%

6 lentelė. *Turėti* trečiojo asmens formų pasiskirstymas biomedicinos mokslų tekstuose CorALit

5-oje ir 6-oje lentelėse į akis iš karto krinta tam tikri disciplininiai panašumai ir skirtumai. Matyti, kad posesyvinė *turėti* vartoseną ir vienoje, ir kitoje mokslo srityje apsiriboja esamojo ir būtojo laiko formomis. Tai natūralu, turint omenyje apžvelgtas dažniausias posesyvinio *turėti* kolokacijas su *įtaka*, *reikšmė*, *tendencija*, kuriomis nusakoma dabartinė arba praeities reiškinių padėtis. Kalbant apie modalinio *turėti* vartoseną, matome, kad biomedicinos mokslų tekstuose dažniausiai vartojamos esamojo laiko ir tariamosios nuosakos formos, o humanitarinių mokslų tekstuose be šių dviejų dar dažnos ir būtojo laiko formos. Moksliniame tekste dažnai vartojama tariamosios nuosakos forma neturėtų stebinti, nes ji leidžia mokslininkui pateikti propoziciją kaip sušvelnintą prievolę. Taip pat ši forma kartu su būtojo laiko forma neretai vartojama ir epistemiškai, bent jau humanitarinių mokslų diskurse (Šinkūnienė & Van Olmen 2012).

Toliau bus apžvelgti angliškojo *should* kiekybiniai vartosenos ypatumai, lyginant juos su lietuviškuoju *turėti*.

3.2 Veiksmažodis *should*

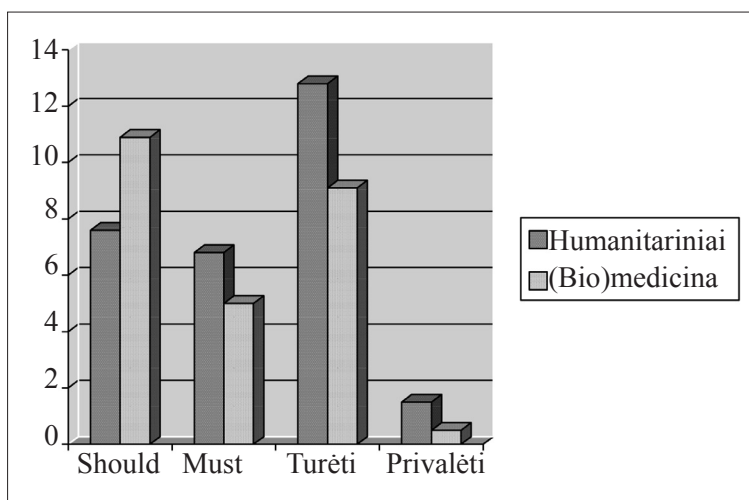
7-oje lentelėje pristatomas modalinio veiksmažodžio *should* bendras vartosenos dažnis humanitarinių ir medicinos mokslo sričių moksliniuose tekstuose. Kaip ir veiksmažodžio *turėti* kiekybinėje analizėje, dėl labai didelio *should* vartosenos atvejų skaičiaus episteminė ir neepisteminė vartoseną čia nebuvo atskiriama.

Mokslo sritis	# n	f/10 000
Humanitariniai mokslai	9059	7,6
Medicinos mokslai	7272	10,9
Iš viso:	16 331	8,8

7 lentelė. *Should* vartosenos dažnis humanitarinių ir medicinos mokslų tekstuose

Tarpdisciplininis požiūris, medicinos tekstuose *should* yra vartojamas dažniau nei humanitariniuose tekstuose; kaip pamatysime vėliau, tai gali būti siejama su dažna rekomendacine *should* vartoseną medicinos diskurse. Lyginant kiekybinius duomenis tarpkalbiniu požiūriu matyti, kad lietuviškajame humanitarinių mokslų diskurse modalinis *turėti* yra gerokai dažniau vartojamas nei *should* moksliniuose humanitarų tekstuose anglų kalba (12,8 vs. 7,6 f/10 000). Modalumo raiškos sistema abiejose kalbose yra labai skirtinga, todėl iš dviejų modalinių veiksmažodžių vartosenos tendencijų negalima daryti toli siekiančių išvadų. Anglų kalboje *ought* yra laikomas beveik ekvivalentišku *should* (Coates 1983, 246–247), taigi norėdami rekomenduoti, siūlyti ar perspėti anglakalbiai autoriai gali rinktis ir vieną, ir kitą veiksmažodį. Be to, kaip pamatysime vėliau, anglakalbiai humanitarai nevengia vartoti ir stipresnę prievolę reiškiančio *must*. Lietuvių kalboje pasirinkimas nėra toks didelis kaip anglų kalboje, todėl natūralu, kad veiksmažodis *turėti* yra dažnai vartojamas moksliniame tekste, turint omenyje keletą skirtingą tikimybės laipsnį reiškiančių šio veiksmažodžio formų (tariamasis nuosakos forma *turėtų* vs. *turi*). Antra vertus, (bio)medicinos mokslų tekstuose, lietuviai mokslininkai modalinį *turėti* renkasi netgi kiek rečiau nei anglakalbiai mokslininkai (9,09 vs. 10,9 f/10 000), taigi vieno ar kito privalėjimą reiškiančio modalinio veiksmažodžio vartoseną gali priklausyti ir nuo disciplinos specifikos.

Kaip jau minėta straipsnio įvadinėje dalyje, įdomu pažiūrėti, kaip *should* ir *turėti* vartosenos dažnis koreliuoja su stiprų privalėjimą reiškiančių *must* ir *privalėti* kiekybiniu pasiskirstymu.

1 paveikslas. *Should*, *must*, *turėti*, *privalėti* pasiskirstymas humanitarinių ir (bio)-medicinos mokslų tekstuose (f/10 000 žodžių)

Anglakalbių mokslo kalboje, ypač humanitarinių mokslų tekstuose, *must* vartosenos dažnis ne itin ženkliai skiriasi nuo *should*. Tai dar kartą patvirtina tarp modalinių veiksmažodžių esantį tam tikrą funkcinį raiškos pasidalijimą; nepaisant reikšmės skirtumų tiek vienas, tiek kitas modalinis veiksmažodis nevengiamas mokslo kalboje. Biberis *et al.* (1999, 495) teigia, kad nors būtent *should* perteikia sušvelnintą įpareigojimą ir todėl, atrodytų, labiau tinkamas akademiniam diskursui, čia paprastai nėra konkretaus adresato, todėl *must* vartoseną prievolei reikšti nėra laikoma priešiška ar nepriimtina. Be to, dažna *must* vartoseną pasyvinėse konstrukcijose sumažina šio veiksmažodžio inherentinį direktyvumą. Giannonis (2001, 319), tyrinėjęs deontinio modalumo raišką britų ir amerikiečių mokslinių žurnalų nuorodose autoriams pastebi, kad *must* yra dažnesnis amerikiečių anglų kalbos tekstyne, tačiau „atrodo, kad abu veiksmažodžiai gali vienas kitą pakeisti“¹¹ ir vienoje, ir kitoje anglų kalbos regioninėje atmainoje. Kadangi semantinė *must* ir *should* reikšmių atranka kiekybinės analizės metu nebuvo atliekama, gali kilti klausimas, kokia jų vartosenos dalis gali būti episteminė. Kitų tyrėjų atlikti tyrimai rodo, kad ir *should*, ir *must* formaliuose tekstuose turi polinkį reikšti būtent neepisteminių modalumą (žr. Coates 1983; Biber *et al.* 1999; Vihla 1999).

Lietuvių mokslo kalboje, atvirkščiai, stiprią prievolę reiškiančio veiksmažodžio *privalėti* asmeninės formos ir niekatrosios giminės būdvardžiai yra labai reti. Galbūt lietuviai mokslininkai nėra linkę primesti kategoriškus įsipareigojimus akademinėi bendruomenei, todėl renkasi nuosaikesnį *turėti* privalėjimui reikšti. Tačiau žvilgsnis į Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno duomenis patvirtina, kad *privalėti* retai vartojamas ir kituose teksto tipuose. DLKT duomenimis, grožinės literatūros tekstuose rasta 4 046 *privalėti* teigiamų ir neigiamų asmeninių formų bei niekatrosios giminės būdvardžių pavartojimo atvejų. Tai sudaro 2,57 normalizuotą vartosenos dažnį (f/10 000). Publicistikos tekstuose rasta 18 312 aptariamo veiksmažodžio formų, tačiau tai tesudaro tik 2,12 normalizuotą jų vartosenos dažnį (f/10 000). Palyginus su *turėti* modaline vartoseną, veiksmažodis *privalėti* yra gana retai vartojamas ne tik mokslo kalboje, bet ir įvairiuose kituose diskursuose. Galbūt šie skaičiai patvirtina semantinį *turėti* ir *privalėti* panašumą ir reikšmių persiklojimą privalėjimui žymėti, tačiau šiai prielaidai patvirtinti reikėtų išsamesnių tyrimų.

Kiekybinė *should* ir *turėti* analizė atskleidė tam tikrą šių veiksmažodžių vartosenos panašumą ir skirtumą atskirose mokslo srityse ir kalbose. Kitas skyrius yra skirtas kokybinės šių dviejų veiksmažodžių analizės rezultatams aptarti.

---

¹¹ Originalus tekstas: “The two verbs, however, appear to be largely interchangeable for both communities.”

4 Kokybinės analizės rezultatai

Kaip jau minėta literatūros apžvalgoje, įdomu patyrinėti, kaip moksliniame diskurse vartojamos neepisteminį modalumą reiškiančios formos, dažniausiai siejamos su prievole ir direktyvumu. Remdamasis Leechu, Giannonis (2001, 312) rašo, kad „modaliniai veiksmažodžiai turi loginę ir pragmatinę reikšmę. Jei pirmoji nepriklauso nuo konteksto, antroji kyla būtent iš veiksmažodžio vartosenos tekste“¹². Taigi kokybinės analizės tikslas buvo patyrinėti kontekstus, kuriuose vartojami neepisteminiai *should* ir *turėti*, nustatyti reikšmes, kurias jie įgyja skirtinguose kontekstuose bei pragmatines funkcijas, kurias jie atlieka.

Neepisteminis *should* dažniausiai siejamas su patarimais ar rekomendacijomis, atsakomybės ar pareigos priminimu. Aptardama reikšminius *should* niansus, Coates (1983, 59) pastebi, kad stipriausią reikšmę *should* turi tada, kai išreiškia moralinę prievolę ar pareigą, silpniausią – kai duodamas patarimas ar nurodoma teisinga procedūra.

Peržiūrėjus po 150 sakinių su *should* ir *turėti* iš kiekvienos mokslo srities ir kalbos, jų atliekamas pragmatines funkcijas moksliniame tekste galima būtų paskirstyti į keletą kategorijų: nurodyti moralinį įsipareigojimą, pateikti rekomendaciją, duoti instrukcijas ir organizuoti diskursą. Toliau šios kategorijos bus aptariamoms išsamiau.

- Moralinis į(si)pareigojimas / pareiga

Šią vartoseną galima iliustruoti pavyzdžiais (9) ir (10):

- (9) *We know very well that our ideas may change, and we will adjust accordingly; but what is needed now, and right away, are successful programs. Beginning Monday morning, the slogan “Teach for Success” should be our hallmark.* (H-EN)
- (10) *Kad Lietuvoje atgimtų kūdikių žindymo tradicija, turime dar daug padaryti: sugrąžinti motinos pieno prestižą visuomenėje, užtikrinti moterų pasitikėjimą jų sugebėjimu žindyti ir padėti joms gerai patarimais. Reikia, kad visi su motinomis ir kūdikiais dirbantys medikai būtų suinteresuoti propaguoti žindymą ir gerai išmanyti šį dalyką.* (B-LT)

Kai *should* ir *turėti* nurodo moralinį į(si)pareigojimą ar pareigą, jie paprastai vartojami labai įtaigiam kontekste. Dažnai tai yra visai mokslo bendruomenei ar profesinei grupei skirtas raginimas imtis veiksmų, priminimas apie egzistuojančią pareigą ar profesinės

---

¹² Originalus tekstas: “modal verbs have both a logical and a pragmatic meaning: while the former is independent of contextual cues, the latter arises from the verb’s textual and paratextual environment.”

bendruomenės vertybių sistemos dalykus, tad nenuostabu, kad dažnai kontekste aptinkame ir aprėpiamąjį (angl. *inclusive*) įvardį *mes*. Būtent tokią vartoseną ir matome pavyzdžiuose (9) ir (10), kuriuose dėmesį patraukia ir kitos įtikinamą autoriaus tekstą kuriančios priemonės: žodžiais *dabar, tuojau pat, pradedant nuo pirmadienio* primygtinai raginama neatidėlioti autoriaus siūlomo veiksmo (9) pavyzdyje, o (10) apeliuojama į visų be išimties toje srityje dirbančių medikų pareigą atgaivinti Lietuvos visuomenei autoriaus manymu svarbias kūdikių žindymo tradicijas. Apie tokią deontinių modalinių veiksmažodžių pragmatinę vartoseną kalba ir Giltrow (2005): raginimas siekti tų pačių profesinių vertybių tuo pačiu suponuoja ir socialinį bei profesinį autoriaus ir skaitytojo artumą bei tapatumą, o tai yra galinga priemonė kurti įtaigų tekstą.

- Rekomendacija

Should ir *turėti* moksliniame diskurse turi ir silpnesnę privalėjimo išraišką, kai jie pasitelkiami rekomendacijoms teikti. Dažnai tokia šių modalinių vartoseną pasitaiko teksto išvadų ar apibendrinimo dalyse¹³, kai autoriai siūlo nagrinėtų mokslinių problemų sprendimo būdus ar gaires tolimesniems tyrimams:

- (11) **Conclusion.** *Patients should be counseled about the need for using dual antiplatelet therapy indefinitely. Those patients who may require a non-cardiac surgery in near future should perhaps be subjected to angioplasty <...>.* (M-EN)
- (12) **Ateityje** tiriant ląstelių tarpusavio sąveikos molekulinis mechanizmus **turi** būti naudojami nanotechnologijos ir nanobiotechnologijos pasiekimai. (B-LT)

Anglakalbių moksliniame diskurse tokios rekomendacijos gali būti švelninamos įvairiomis leksinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, tokiais episteminiais adverbialais kaip *perhaps* ‘galbūt’. Lietuvių moksliniame diskurse leksinių sąšvelnių kartu su rekomendaciją reiškiančiu *turėti* nepasitaikė, tačiau būtent čia dažniau vartojama tariamosios nuosakos forma *turėtų*. *Should* ar *turėti* gali būti vartojami rekomendacijai reikšti ir santraukose, kur apibendrintai pateikiamos pagrindinės mokslinio teksto mintys. Kalbėdami apie tipinę santraukos struktūrą, Swalesas ir Feak (2010, 172) priskiria rekomendacijas, išvadas ir implikacijas paskutiniajam struktūriniam ėjimui, kuriuo baigiama santrauka, tad nekeista, kad tokia rekomendacinė *should* ir *turėti* vartoseną pasitaikė ir šio tyrimo duomenų analizėje.

Įvairios rekomendacijos ir siūlomos ateities tyrimų kryptis yra labai svarbi mokslinių tyrimų dalis. Taip mokslininkai gali atkreipti akademinės bendruomenės dėmesį į

---

¹³ Neretai siekiant nustatyti *should* ar *turėti* reikšmę reikėdavo ieškoti gerokai daugiau konteksto, nei pateikiama tekstynų konkordansuose, nes tik iš kelių tekstyno duodamų konkordanso eilučių būdavo sunku nustatyti pragmatines implikacijas.

taisytinus ar keistinus dalykus, pabrėžti perspektyvas ir nurodyti kur link turėtų būti kreipiama mokslinė mintis ir potencialas, kartu parodydami ir savo profesines žinias bei patirtį (žr. Giltrow 2005). Analizuodamas direktyvus, kuriems priskiria ir modalinius veiksmažodžius, Hylandas (2002, 223) pastebi, kad mokslo tiriamuosiuose darbuose jie leidžia autoriui pademonstruoti savo profesinę kompetenciją ir gebėjimą kurti argumentuotą bei įtaigų tekstą.

- Instrukcija

Dar viena dažna *should* ir *turėti* atliekama funkcija moksliniame tekste yra pabrėžti profesines taisykles, reikalavimus, tipiškus veiksmus ar elgesį, tam tikros procedūros žingsnius. Tai gali būti ir praktiniai patarimai, kaip paruošti pamokos planą, ar kaip sterilizuoti mėgintuvėlį, ir žinių bei įgūdžių, kuriuos turi turėti tam tikros profesijos atstovai, išvardijimas, pavyzdžiui:

- (13) *The integrity and morality of the surgeon are the most important factors. Surgeons should recognize their limitations and limit their extent of diagnosis and surgery to that in which they are reasonably sure they are competent. The second important feature: the surgeon should have good training and should diligently master knowledge of the anatomy <...>. (M-EN)*
- (14) *The students' next step after singing from hand signs is reading patterns from notation. Create patterns or select them from Let Us Sing Correctly, a collection of two-part pentatonic patterns. At this point, you should also begin interval training. First, have students sing with solfege and then with the interval name. (H-EN)*
- (15) *<...> senosios dailės tyrinėtojas apibūdinamas tai, su kuo jis iš tiesų susiduria vienu ar kitu atveju, turi būti ypač įdėmus ir atsargus, pasirengęs aptikti ne tai, kas jam artima kaip modernybės ir jos meninės sąmonės – estetinės sąmonės – paveldėtoji, o ką kita, kartais visišką svetimybę ar keistenybę. (H-LT)*
- (16) *Neteisinga (per daug gili) intubacinio vamzdelio padėtis pavaizduota 2 pav. 2) tracheostominis vamzdelis – įstatomas ilgai ventiliuojant ligonį. Jam neturi reikšmės galvos padėtis, judesiai. Vamzdelio galas turi būti 1\2 – 2\3 atstumu nuo karinės iki stomos, maždaug Th 3 aukštyje. Vamzdelio plotis – apie 2\3 trachėjos diametro, manžetė neturi plėsti trachėjos (3 pav.). (B-LT)*

Tokiuose instrukcijas teikiančiuose kontekstuose neretai greta *should* vartojami kiti modaliniai veiksmažodžiai, reiškiantys privalėjimą arba direktyvai, nurodantys skaitytojui ką reikia daryti toliau. Analizuotiems lietuviškiems pavyzdžiams direktyvai nėra būdingi, tačiau daugiau nei vienas modalinis *turėti* arba *reikia* taip pat pasitaiko. Nei anglų, nei lietuvių kalba parašytuose tyrinėtuose tekstuose nebūdinga švelninti *should*

ar *turėti*, kai šie vartojami instrukcijai perteikti, greičiausiai todėl, kad čia autorius nerizikuoja primesti savo asmeninių įžvalgų, rekomendacijų ar prievolės skaitytojui, nes kalbama apie dalykus, kurie yra įprasti konkrečios srities profesionalams.

- Diskurso organizavimas

Dar viena *should* ir *turėti* funkcija moksliniame tekste yra organizuoti diskursą. Tokiais atvejais *should* ir *turėti* paprastai vartojami su tam tikrais veiksmažodžiais, reiškiančiais mentalinę arba kalbinę veiklą (pavyzdžiui, tekstuose anglų kalba – *note* ‘pastebėti’, *stress / emphasize* ‘pabrėžti’, *remember* ‘prisiminti’, lietuvių kalba – *pripažinti, pastebėti*). Vihla (1999, 32) tokią modalinių veiksmažodžių vartoseną vadina „šnekos aktų“ vartoseną ir pažymi retorinį jos efektą. Coates (1983, 35–36) pastebi, kad *must* gana dažnai pasitaiko su tokiais veiksmažodžiais kaip *say* ‘sakyti’, *admit* ‘pripažinti’, *confess* ‘prisipažinti’, *warn* ‘perspėti’ ir pirmu asmeniu: kalbėtojas tokiais atvejais jau ir atlieka tai, ką jis pats rekomenduoja sau atlikti, kitaip tariant *I must admit* ‘privalau pripažinti’ reiškia *I admit* ‘pripažįstu’. Kaip matome, tą patį galima pritaikyti ir *should*, kai šis atlieka diskurso organizavimo funkciją. Hewings ir Hewingsas (2001, 202–203) *it-sakinių* (angl. *it-clauses*) klasifikacijoje išskiria emfatinę kategoriją, kurios vienam pogrupiui priskiria *it should be noted* ‘reikia pastebėti’, *it must be recognized* ‘reikia pripažinti’ ir t. t. Anot autorių, šio pogrupio funkcija yra pabrėžtinai patraukti skaitytojo dėmesį.

Tipiniai tokios vartosenos pavyzdžiai humanitarinių ir (bio)medicinos mokslų tekstuose yra šie:

- (17) *It should be noted that the 1990 growth-need score was lower than the 1984 score, but the difference was not statistically significant.* (M-EN)
- (18) *Štai čia turėtume trumpam stabtelėti ir atkreipti dėmesį į patį „Rūpintojėlio“ terminą.* (H-LT)
- (19) *I should emphasize again that for me the ads ask to be read for their form rather than their content.* (H-EN)

Taip vartojami *should* ir *turėti* padeda kurti efektyvų diskursą ir fokusuoja skaitytojo dėmesį tada, kai autoriaus nuomone to labiausiai reikia. Vis dėlto lietuvių moksliniame diskurse šiai funkcijai atlikti gerokai dažniau vartojamas beasmenis veiksmažodis *reikia*, pavyzdžiui *reikia pripažinti, reikia pastebėti* ir t. t. (Šinkūnienė & Van Olmen 2012).

- Kita vartoseną

Analizuojant medžiagą pasitaikė ir tokių pavyzdžių, kai autorius veiksmažodžiais *should* ir *turėti* nereiškia savo pozicijos. Paprastai tai yra tam tikri pasakojimo elementai ar kokia kita vartoseną, kuri nėra nukreipta į skaitytoją ir todėl jo niekaip neįtakoja, pavyzdžiui:

- (20) *The qualities admired in a queen are those desired in all Benin wives: she **should** be physically attractive, intelligent, restrained in manner and bearing, of good character and deeds, agreeable in disposition, faithful, and submissive to her husband's will.* (H-EN)
- (21) *Jie pildė anketą „Lokalinis ir etninis tapatumas“, kurioje **turėjo** atsakyti į 34 klausimus apie savo ir savo šeimos lokalinę, etnografinę, tautinę priklausomybę, etnografinių grupių kultūrinį išskirtinumą, stereotipus ir kt.* (H-LT)

(20) pavyzdyje autorius kalba apibendrintai apie pageidautinas Benino valstybės žmonių / karalienės savybes, (21) pavyzdyje atpasakojama taikyta tyrimo procedūra; taigi autoriaus – skaitytojo santykis šiuo atveju neutralus, skirtingai nuo kitų aptartų vartosenos atvejų, kai siekiama vienaip ar kitaip į kuriamą diskursą įtraukti ir skaitytoją.

Kaip matome iš pavyzdžių, skirtingų mokslo sričių diskurse lietuvių ir anglų kalbomis galima aptikti visas aptartas *should* ir *turėti* vartojimo funkcijas, tačiau skiriasi jų vartosenos dažnis, kuris remiantis 600 išnagrinėtų sakinių pateikiamas 8-toje lentelėje.

Funkcija	Tekstai lietuvių kalba		Tekstai anglų kalba	
	Humanitariniai #n (%)	Biomedicinos #n (%)	Humanitariniai #n (%)	Medicinos #n (%)
Moralinis į(si)pareigojimas	9 (6%)	2 (1%)	15 (10%)	3 (2%)
Rekomendacija	40 (27%)	54 (36%)	32 (21%)	78 (52%)
Instrukcija	41 (27%)	76 (51%)	72 (48%)	59 (39%)
Diskurso organizavimas	10 (7%)	1 (1%)	19 (13%)	7 (5%)
Kita	50 (33%)	17 (11%)	12 (8%)	3 (2%)

8 lentelė. *Should* ir *turėti* atliekamos funkcijos humanitarinių ir (bio)medicinos mokslų tekstuose lietuvių ir anglų kalba

Pažvelgus į 8-ąją lentelę matyti, kad abiejose mokslo srityse ir kalbose *should* ir *turėti* dažniausiai vartojami teikti rekomendacijas ir instrukcijas. Išimtį sudaro lietuviškasis humanitarinių mokslų diskursas, kuriame dominuoja į skaitytoją nenukreipta *turėti* vartoseną (lentelės dalis *kita*). Taip yra todėl, kad būtojo laiko forma *turėjo* nėra direktyvi, ja negalima išreikšti į ateitį nukreiptos prievolės ar rekomendacijos. Nemažą humanitarinių mokslų diskurso dalį sudaro istorijos ir archeologijos tekstai, todėl tyrinėjamoje, net ir randomizuotai atrinktoje, medžiagoje iš tiesų pasitaiko nemažai *turėjo*, kuriuo persakomi praeityje vykę įvykiai, galioję prievolės ir t. t. Apskritai modalinis *turėjo* humanitarinių mokslų diskurse yra antras pagal dažnį po pačios populiariausios formos *turi*.

Moralinį į(si)pareigojimą / pareigą perteikiantys *should* ir *turėti* yra vartojami beveik išskirtinai tik humanitarinių mokslų tekstuose. Tokios vartosenos daugiausia yra anglakalbių humanitarų diskurse, kaip ir *should*, atliekančio diskurso organizavimo paskirtį. Akademiniame diskurso tyrimuose Hylandas (2008, 12) ne kartą yra pažymėjęs epistemologinę skirtį tarp vadinamųjų „sunkiųjų“ (angl. *hard*) ir „lengvųjų“ (angl. *soft*) mokslų, teigdamas, kad „humanitarinių ir socialinių mokslų tyrėjai gerokai atviriau ir asmeniškiau reiškia savo poziciją nei tikslųjų mokslų ir inžinerijos atstovai“¹⁴. Taigi kaip ir galima tikėtis, būtent humanitarinių mokslų atstovai dažniau pasitelkia *should* ir *turėti* vieningai bendruomenės dvasiai pabrėžti ir kviesti kolegas kartu imtis keliamų iššūkių ir atlikti profesinę pareigą.

Nors kaip minėta, ir rekomendacinis, ir instrukcijas teikiantis *should* ir *turėti* dažni abiejose mokslo srityse ir kalbose, rekomendacinė vartoseną dažniausia anglakalbių medikų tekstuose. Turint galvoje, kad medicina yra labai empirinė mokslo sritis ir kad mokslinių straipsnių tikslas yra generuoti naujas žinias, tokia rekomendacinė *should* vartoseną yra tikėtina. Gal kiek keista, kad lietuviškame biomedicinos diskurse rekomendacinė ir instrukcinė *turėti* vartoseną pasiskirsto atvirkščiai proporcingai nei angliškame; čia *turėti* dažniau vartojamos instrukcijoms ir normoms pristatyti. Iš vienos pusės tai gali būti nulemta conceptualaus pačių tekstų pobūdžio. Lillis ir Curry (2010) kalba apie „vietines“ (angl. *local*) publikacijas, parašytas nacionaline kalba ir spausdinamas nacionaliniuose leidiniuose, ir „globalias“ (angl. *global*) publikacijas, parašytas anglų kalba ir spausdinamas tarptautiniuose leidiniuose. Šis publikacijų pobūdis gali lemti ir skirtingai konstruojamą diskursą, nes rašant nacionalinei auditorijai galbūt nereikia itin pabrėžti savo darbo vertės teikiant rekomendacijas, kaip tai yra daroma siekiant patraukti tarptautinės auditorijos dėmesį. Iš kitos pusės, galbūt lietuvių medikų rašymo tradicija yra labiau orientuota į normų ir instrukcijų pabrėžimą. Siekiant atsakyti į šiuos klausimus reikėtų remtis didesnės apimties kokybiniais tyrimais. Taip pat labai praverstų interviu su šios disciplinos atstovais mokslininkais, gal todėl etnografiniai metodai vis labiau populiarėja diskurso tyrimuose.

5 Baigiamosios pastabos

Šiuo tyrimu buvo siekiama palyginti moksliniame diskurse dažnai vartojamų *should* ir *turėti* pasiskirstymą bei jų atliekamas funkcijas aiškiai kontrastuojančių humanitarinių ir (bio)medicinos mokslų sričių tekstuose, parašytuose lietuvių ir anglakalbių mokslininkų. Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, *turėti* yra populiarus veiksmažodis, beveik vienodai dažnai vartojamas ir vienoje, ir kitoje mokslo srityje. Skirtingai nuo *turėti*, stipresnį

---

¹⁴ Originalus tekstas: “<...> those in the humanities and social sciences taking far more explicitly involved and personal positions than those in the science and engineering fields.”

įpareigojimą reiškiantis *privalėti* yra retas mokslo kalboje. Tyrinėtų mokslo sričių tekstuose dominuoja teigiamos *turėti* trečiojo asmens formos, ypač *turi*. Biomedicinos mokslų tekstuose dažnesnė posesyvinė *turėti* vartoseną, humanitariniuose moksluose posesyvinė ir modalinė reikšmės pasiskirsto beveik vienodai. Tokia tendencija gali būti paaiškinta labai dažniais *turėti* junginiais su žodžiu *įtaka* biomedicinos diskurse, kuriame daug dėmesio skiriama priežastiniams ryšiams ir santykiams tarp įvairių reiškinių pažymėti. Direktyvumo raiškiai moksliniame tekste nemažą įtaką turi ir žanras – ir vienoje, ir kitoje mokslo srityje *turėti* buvo gerokai dažniau vartojamas vadovėliuose nei kituose tekstuose.

Should humanitariniuose tekstuose vartojamas rečiau nei *turėti*, tačiau čia įtakos greičiausiai turi didesnė privalėjimo modalinių veiksmažodžių įvairovė anglų kalboje. Palyginus *should* ir *must* kiekybinį pasiskirstymą abiejose mokslo srityse matyti, kad jis yra panašus, t. y. anglakalbiai mokslo kalboje nevensia vartoti ir stipresnį privalėjimą reiškiantį *must*. Atvirkščiai, (bio)medicinos tekstuose *should* dažnesnis nei *turėti* ir gerokai dažniau vartojamas nei *must*; šią tendenciją galima būtų sieti su populiaria rekomendacine *should* atliekama funkcija medikų tekstuose.

Kokybinis tyrimas atskleidė keturis pagrindinius *should* ir *turėti* funkcinius vartosenos tipus: abu veiksmažodžiai gali būti panaudojami reikšti moralinį į(si)pareigojimą, teikti rekomendacijas, duoti instrukcijas bei organizuoti diskursą. Abiejų kalbų ir disciplinų moksliniuose tekstuose dažna rekomendacinė ir instrukcinė šių dviejų veiksmažodžių vartoseną; tai atskleidžia universalius mokslinio teksto kūrimo ypatumus. Skirtingai nuo (bio)medicinos diskurso, humanitarinių mokslų tyrėjai šiuos modalinius veiksmažodžius pasitelkia ir moralinėms akademinės bendruomenės narių pareigoms pabrėžti.

Padėka

Šis tyrimas atliktas ir straipsnis parašytas, vykdant Lietuvos mokslo tarybos (LMT) finansuojamą projektą Nr. MIP-062/2014. Autorė dėkoja projektą finansavusiai LMT. Autorė taip pat dėkinga Erikai Jasionytei-Mikučionienei ir Annai Ruskan bei dviems anoniminiams recenzentams už vertingas pastabas, padėjusias patobulinti straipsnį.

Duomenų šaltiniai

COCA	Corpus of Contemporary American English. Interneto prieiga: http://corpus.byu.edu/coca
CorALit	<i>Lietuvių mokslo kalbos tekstynas</i> (Corpus Academicum Lithuanicum). Interneto prieiga: http://coralit.lt
DLKT	Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas. Interneto prieiga: http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/

Literatūros sąrašas

- Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad & Edward Finegan. 1999. *The Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.
- Bhatia, Vijay K. 2002. A generic view of academic discourse. *Academic discourse*. John Flowerdew, ed. Harlow: Longman/Pearson Education. 21–39.
- Clyne, Michael. 1993. Pragmatik, Textstruktur und kulturelle Werte. Eine interkulturelle Perspektive. *Fachtextpragmatik*. Hartmut Schröder, ed. Tübingen: Gunter Narr Verlag. 3–18.
- Coates, Jennifer. 1983. *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. London, Canberra: Croom Helm.
- Depraetere, Ilse & Susan Reed. 2006. Mood and Modality in English. *The handbook of English linguistics*. Bas Aarts & April McMahon, eds. Oxford: Blackwell. 269–290.
- Giannoni, Davide Simone. 2001. The disciplined scholar: deontic modality in editors' instructions to contributors. *Modality in specialized texts*. Maurizio Gotti & Marina Dossena, eds. Bern: Peter Lang. 311–340.
- Giltrow, Janet. 2005. Modern conscience: modalities of obligation in research genres. *Text* 25 (2), 171–199.
- Hewings, Ann & Martin Hewings. 2001. Anticipatory 'it' in academic writing: an indicator of disciplinary difference and developing disciplinary knowledge. *Academic writing in context: implications and applications*. Martin Hewings, ed. Birmingham: University of Birmingham Press. 199–214.
- Hinds, John. 1987. Reader versus writer responsibility: A new typology. *Writing across languages: analyses of L2 texts*. Ulla Connor & Robert B. Kaplan, eds. Reading, MA: Addison–Wesley. 141–152.
- Holvoet, Axel. 2007. *Mood and Modality in Baltic*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Holvoet, Axel & Artūras Judžentis. 2004. Nuosakos kategorijos struktūra. [The structure of the category of mood]. *Gramatinių kategorijų tyrimai*. [Studies in grammatical categories]. Axel Holvoet & Loreta Semėnienė, red. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla. 77–104.
- Hoye, Leo Francis. 2009. Modality in discourse: the pragmatics of epistemic modality. *Studies on English modality*. Anastasios Tsangalidis & Roberta Facchinetti, eds. Bern: Peter Lang. 99–133.
- Hyland, Ken. 2002. Directives: Argument and Engagement in Academic Writing. *Applied Linguistics* 23 (2), 215–239.
- Hyland, Ken. 2005. *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London, New York: Continuum.
- Hyland, Ken. 2006. Disciplinary differences: Language variation in academic discourse. *Academic Discourse across Disciplines*. Ken Hyland & Marina Bondi, eds. Bern: Peter Lang. 17–45.

- Hyland, Ken. 2008. Persuasion, Interaction and the Construction of Knowledge: Representing Self and others in Research Writing. *International Journal of English Studies* 8 (2), 1–23.
- Hyland, Ken. 2009. *Academic discourse: English in a global context*. London, New York: Continuum.
- Leech, Geoffrey. 2004. *Meaning and the English verb*. Harlow: Pearson Longman.
- Lillis, Theresa & Mary Jane Curry. 2010. *Academic writing in a global context: the politics and practices of publishing in English*. London, New York: Routledge.
- Mauranen, Anna. 1993. Cultural differences in academic discourse – problems of a linguistic and cultural minority. *The competent intercultural communicator: AFinLA yearbook*. Liisa Löfman, Liisa Kurki–Suonio, Silja Pellinen & Jari Lehtonen. Helsinki: AFinLA. 157–174.
- Palmer, Frank. 2003. Modality in English: Theoretical, descriptive and typological issues. *Modality in Contemporary English*. Roberta Facchinetti, Manfred Krug & Frank Palmer, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 1–21.
- Scott, Mike. 2008. *WordSmith Tools version 5*. Liverpool: Lexical Analysis Software.
- Swales, John Malcolm. 1990. *Genre Analysis: English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Swales, John Malcolm & Christine B. Feak. 2010. From text to task: putting research on abstracts to work. *English for professional and academic purposes*. Miguel F. Ruiz-Garrido, Juan C. Palmer-Silveira & Inmaculada Fortanet-Gómez, eds. Amsterdam, New York: Rodopi. 167–180.
- Šinkūnienė, Jolanta. 2014. *Lietuviškojo humanitarinių ir socialinių mokslų diskurso ypatybės*. [Insights into Lithuanian Scientific Discourse of the Humanities and Social Sciences]. Vilnius: VU leidykla.
- Šinkūnienė, Jolanta & Daniel Van Olmen. 2012. Modal verbs of necessity in academic English, Dutch and Lithuanian: epistemicity and/or evidentiality? *Darbai ir dienos* 58, 153–181.
- Tekorienė, Dalija. 1990. *Bevardės giminės būdvardžiai*. Vilnius: Mokslas.
- Usonienė, Aurelija. 2004. *Modalumas anglų ir lietuvių kalbose: forma ir reikšmė*. Vilnius: VU leidykla.
- Vassileva, Irena. 2001. Commitment and detachment in English and Bulgarian academic writing. *English for Specific Purposes* 20, 83–102.
- Vihla, Minna. 1999. *Medical writing: modality in focus*. Amsterdam, Atlanta, GA: Rodopi.
- Vold, Eva Thue. 2006. Epistemic modality markers in research articles: a cross-linguistic and cross-disciplinary study. *International Journal of Applied Linguistics* 16 (1), 61–87.

Įteikta 2015 m. rugsėjo mėn.